

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Lekens betydelse för barns lärande och utveckling

En studie av pedagogers och barns syn på fri lek i förskola och skola

Sofia Johansson
Sandra Lindgren

LAU370

Handledare: Birgitta Kullberg

Examinator: Eva Palmblad

Rapportnummer: HT 07- 2611- 048

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Abstract

Arbetets art: Examensarbete inom lärarutbildningen, 15 hp.
Titel: Lekens betydelse för barns lärande och utveckling – En studie av pedagogers och barns syn på fri lek i förskola och skola
Författare: Sofia Johansson och Sandra Lindgren
Termin och år: HT – 07
Kursansvarig Institution LAU370: Institutionen för pedagogik och didaktik samt Sociologiska institutionen, båda vid Göteborgs Universitet
Handledare: Birgitta Kullberg
Examinator: Eva Palmblad
Rapportnummer: HT 07- 2611- 048
Nyckelord: Fri lek, lärande, utveckling, barn, pedagog, förskola, skola

---

Syfte: Vårt huvudsyfte med arbetet är att ta reda på vad den fria leken har för betydelse för barns lärande och utveckling. Vi vill också undersöka om det är någon skillnad i pedagogers syn på den fria leken och hur de tar tillvara på den i förskola respektive skola. Vi är också nyfikna på om leken förändras ju äldre barnen blir.

Frågeställning: Vad innebär fri lek?
Vad lär sig barn i den fria leken?
Förändras den fria leken ju äldre barnen blir?
Har pedagogerna i förskola respektive skola olika syn på fri lek?

Metod: I vår studie har vi valt att använda oss av kvalitativa intervjuer, med fyra barn och två pedagoger på förskola respektive skola. För att få med allt bokstavligt under intervjuerna använde vi oss av en ljudbandspelare. Datan är bearbetad i flera steg i vilka figur och bakgrund till slut bildade ett tillförlitligt mönster.

Resultat: Vad vi kan se är, att pedagogerna i vår studie är eniga om att lek har betydelse för barns lärande och utveckling. Med det menar vi att pedagogerna ser att leken är ett viktigt verktyg för barns lärande. Det är i leken som barnen tränar både sin sociala, kognitiva, emotionella och kommunikativa förmåga. Vi ser även att leken ges olika mycket utrymme i de olika verksamheterna, men att alla pedagoger skulle vilja ta vara på den mer. När det gäller barnen kan vi generellt se, att de yngre har en mer konkret förståelse för vad lek är, medan de äldre har en mer kognitiv förståelse. De börjar tänka på en mer abstrakt nivå, där de lättare uppfattar en helhet. Barnen kan alltså koppla leken till sitt lärande.

Betydelse för läraryrket: I leken tränar barn sin sociala, kognitiva, kreativa och kommunikativa förmåga. Det är därför viktigt för pedagoger i förskolan och skolan att ha ett förhållningssätt samt avsätter tid, som gör att man tar vara på barns fria lek i verksamheten.

Förord

Vi som har skrivit denna uppsats heter Sofia Johansson och Sandra Lindgren och är lärarstudenter på Göteborgs universitet. Sofia har läst kultur och språk för tidigare åldrar (KUSP) som inriktning, där en stor del handlade om leken. Sandra har läst barn och ungas uppväxtvillkor, lärande och utveckling (BAUN) som inriktning, där leken också haft stort utrymme. Vi var intresserade av den fria leken och hur den gestaltas i skola och förskola. Vi var också nyfikna på pedagogernas syn på den fria leken i skola respektive förskola. Därför valde vi att fördjupa oss i detta ämne.

Under arbetets gång har vi arbetat både enskilt och tillsammans. Mestadels arbetade vi tillsammans, men de texter vi arbetade med enskilt var utkast som vi efter respons av varandra fogade ihop till en text.

Vi vill framförallt tacka de barn och pedagoger som gjort vår studie möjlig. Vi vill även tacka vår handledare Birgitta Kullberg för visat intresse och stöd under arbetets gång. Ett stort tack också till Sofias föräldrar och Sandras man som har hjälpt till att korrekturläsa.

Göteborg 2008 01 03
Sofia Johansson

Göteborg 2008 01 03
Sandra Lindgren

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
2. Syfte och frågeställning	2
3. Bakgrund	3
3.1 Historik.....	3
3.2 Vad säger styrdokumentet?	4
4. Teoretiskt ramverk	6
4.1 Vad är lek?	6
4.2 Vad är fri lek?	9
4.3 Lärande genom lek.....	9
4.4 Lekteorier	10
4.4.1 Psykoanalytisk lekteori	10
4.4.2 Kognitiv lekteori	11
4.4.3 Sociohistorisk lekteori.....	12
4.4.4 Kommunikationsteoretikernas lekteori	12
4.5 Lek och lärande i förskola och skola	13
5. Metod	17
5.1 Forskningsansats.....	17
5.2 Datainsamlingsmetod.....	17
5.3 Urvalsgrupp	17
5.4 Genomförande	17
5.5 Studiens tillförlitlighet	18
5.6 Etiska principer.....	18
5.7 Bearbetning av data	18
6. Resultat	19
6.1 Vad innebär fri lek?	19
6.2 Vad lär sig barn i den fria leken?.....	20
6.3 Förändras den fria leken ju äldre barnen blir?.....	20
6.4 Har pedagoger i förskola respektive skola olika syn på fri lek?	20
6.5 Huvudresultat	21
7. Diskussion	23
7.1 Metoddiskussion	23
7.2 Vårt resultat kopplat till tidigare forskning	23
7.3 Fortsatt forskning.....	25
7.4 Att använda studiens resultat i verksamheterna	25
7.5 Slutord	26
8. Referenslista	27
Bilagor	
Bilaga 1. Anhållan om tillstånd.....	29
Bilaga 2. Frågor.....	30
Bilaga 3. Matriser.....	31

1. Inledning

Eftersom vi har haft Verksamhetsförlagd Utbildning (VFU) både i förskolan och i skolan ville vi fokusera på något, som vi kunde studera i båda verksamheterna. Vi kom fram till, att vi ville studera den fria lekens betydelse för barns utveckling och lärande, eftersom vi sett barnens entusiasm och glädje i olika lekar.

Enligt Läroplanen för förskolan (Lpfö 98) betonas lekens betydelse både för barns lärande och för deras utveckling. Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94) framhåller, att leken är en väsentlig del i lärandet och att leken har stor betydelse under de tidiga skolåren.

Många forskare har kommit fram till olika slutsatser vad gäller begreppen lek och lärande. Enligt Kjetil Steinsholt (i Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2003) är lek och lärande två helt skilda begrepp. Han poängterar att lek bara är någonting som händer utan något mål eller syfte. Han menar också, att i leken blir barn bra på att leka och ingenting annat. Medan Ingrid Pramling Samuelsson & Maj Asplund Carlsson (2003) är av annan åsikt och menar att lek och lärande inte går att skilja åt. Både i leken och i lärandet sker ett meningsskapande, där barn får förståelse för sig själva och sin omvärld.

Även Birgitta Knutdotter Olofsson (1987) anser att lek och lärande går hand i hand. Hon menar, att barn tränar både emotionell, social, kognitiv, kreativ och kommunikativ förmåga i den fria leken.

Leken är enligt Ingrid Pramling Samuelsson & Sonja Sheridan (1999) svårfångad, när det gäller att definiera den. Det finns ändå vissa begrepp som forskare är överens om, t.ex. att lek är spontan, frivillig, social och bidrar till ett aktivt engagemang. Dessa begrepp menar vi även passar in i den fria leken. Vi anser också att fri lek är den lek, som barnen själva sätter igång. Läraren kan också initiera en lek, men om den skall kallas fri, skall han/hon inte ha något pedagogiskt syfte i åtanke. Fri lek innefattar dessutom olika kategorier av lek såsom låtsaslek och rollek. Enligt Helen Schwartzman (i Knutdotter Olofsson, 1987) är lek också en inställning och ingen beteendekategori som Freud och Piaget hävdar. Hon anser att barn vet när de leker eller inte, vilket vi håller med om.

2. Syfte och frågeställning

Huvudsyftet med vårt arbete är att ta reda på vad den fria leken har för betydelse för barns lärande och utveckling. Vi vill också undersöka om det är någon skillnad i pedagogers syn på den fria leken och hur de tar tillvara på den i förskola respektive skola. Vi är också nyfikna på om leken förändras ju äldre barnen blir.

Vår frågeställning är:

- Vad innebär fri lek?
- Vad lär sig barn i den fria leken?
- Förändras den fria leken ju äldre barnen blir?
- Har pedagogerna i förskola respektive skola olika syn på fri lek?

3. Bakgrund

3.1 Historik

Ibland uppfattas leken så självklar, att den inte syns. Man tar för givet, att alla barn får och kan leka. Så har det inte alltid varit.

Anna Wirsén (2003) beskriver hur det redan i antikens Grekland diskuterades lekens betydelse för lärandet. Lekens och lustens betydelse för undervisning och för människans lärande lyftes fram. Under senantiken, medeltiden och renässansen satte man hellre barnen i arbete än lät dem leka.

Filosofen Jean Jaques Rousseau (1712-1778) var en av historiens föregångare till en ny uppfostringsform efter århundraden av hårdhet mot barn. Han underströk, att barn måste i frihet få utveckla både sin kunskap och förmåga. Lekens betydelse lyftes fram och att lärandet kommer ur leken var Rousseaus övertygelse (i Simmons-Christenson, 1997).

Den person som främst satt spår i vår tids förskolemetodik är Friedrich Fröbel (1782-1852). 1840 öppnade han sin första s.k. lek- och sysselsättningsanstalt. Hans syfte var att ta vara på barnens naturliga behov av aktiviteter (i Lindqvist, 1996). Senare kallade han sin verksamhet för "Kindergarten". Detta var föregångaren till Sveriges barnträdgårdar, som idag kallas förskolor. Inslag i förskolpedagogiken var samling, utevistelse, sysselsättningar och fri lek. Under fri lek kunde barn leka med andra barn, sig själva eller med material som fanns att tillgå. Barn kunde fritt ägna sig åt det som de själva ville.

Fröbel hade två grundprinciper för att utveckla barnet till en fullvärdig människa. Den ena var barnets självverksamhet. Den andra, som också i grunden hänger ihop med den första, understryker lekens betydelse (i Simmons-Christenson, 1997). Fröbel var den person som introducerade leken i förskolan och genom detta påvisade, att även små barn behöver ge uttryck för inre drifter. Genom leken kan barnet förstå och fatta omvärlden bättre och samtidigt lära känna sig själv. Enligt Fröbel var leken vägen till lärande och detta måste tas på allvar. Fröbel var den som försökte förstå leken och dess djupare mening inklusive leken som ett lärande.

Fröbel konstruerade ett genomtänkt lekmaterial, lekgåvor, som används än idag (i Lindqvist, 1996). För att barn skall lära sig, måste de få möjlighet att arbeta med, konstruera och pröva olika saker. Om barn skall utvecklas till en harmonisk vuxen måste vi ge dem möjlighet till att utveckla alla sina resurser i leken, den fria leken, ansåg Fröbel (i Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999).

En person som betyder mycket för dagens forskning om lek är Birgitta Knutsdotter Olofsson (född 1929), professor i psykologi och pedagogik och en av Sveriges främsta lekforskare. Knutsdotter Olofsson (1992) menar, att alla barn föds med en förmåga att leka. För att leken skall utvecklas som förmåga hos barn, måste vi vuxna leka med dem och locka fram den. Vuxna måste lära barn att förstå leksignaler, att skilja "på lek" från det som är "på riktigt".

Knutsdotter Olofsson (1992) har hävdade att "leken föds på skötbordet" (s. 13). Enligt henne finns det ingen sysselsättning, som ger barn social kompetens som leken. Genom lek tränas barn i alla de tre lekreglerna – samförstånd, ömsesidighet och turtagande.

3.2 Vad säger styrdokumentet?

För att illustrera hur teorier och forskning återspeglas i styrdokumentet har vi valt ut nedanstående citat.

FN: s konvention om barns rättigheter, artikel 31:

”Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till vila och fritid, till lek och rekreation anpassad till barnets ålder...” (Läraryförbundet, s. 148).

Läroplan för förskolan (Lpfö 98):

”Omsorg om det enskilda barnets välbefinnande, trygghet, utveckling och lärande skall präglade arbetet i förskolan” (Läraryförbundet, s. 26).

”Barnens nyfikenhet, företagsamhet och intressen skall uppmuntras och deras vilja och lust att lära skall stimuleras” (Läraryförbundet, s. 27).

”Förskolan skall erbjuda barnen en trygg miljö som samtidigt utmanar och lockar till lek och aktivitet” (Läraryförbundet, s. 27).

”Leken är viktig för barns utveckling och lärande. Ett medvetet bruk av leken för att främja barns utveckling och lärande skall präglade verksamheten i förskolan. I lekens och det lustfyllda lärandets olika former av stimulans, fantasi, inlevelse, kommunikation och förmåga till symboliskt tänkande samt förmåga att samarbeta och lösa problem. Barnet kan i den skapande och gestaltande leken få möjligheter att uttrycka och bearbeta upplevelser, känslor och erfarenheter” (Läraryförbundet, s. 27).

”Barn söker och erövrar kunskap genom lek...” (Läraryförbundet, s. 28).

”Verksamheten skall ge utrymme för barnens egna planer, fantasi och kreativitet i lek och lärande såväl inomhus som utomhus” (Läraryförbundet, s. 28-29).

”Förskolan skall sträva efter att nå ett förtroendefullt samarbete med förskoleklassen, skolan och fritidshemmet...” (Läraryförbundet, s. 33).

Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet. Förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94):

”Undervisningen skall anpassas efter varje elevs förutsättningar och behov” (Läraryförbundet, s. 10).

”Skolans uppdrag är att främja lärande där individen stimuleras att inhämta kunskaper” (Läraryförbundet, s. 11).

”Skapande arbete och lek är väsentliga delar i det aktiva lärandet” (Läraryförbundet, s. 11).

”Särskilt under de tidiga skolåren har leken stor betydelse för att eleverna skall tillägna sig kunskaper” (Läraryförbundet, s. 11).

”Utvecklar nyfikenhet och lust att lära” (Läraryförbundet, s. 14).

”Läraren skall utveckla samarbetet mellan förskoleklass, skolan, fritidshem, utbyta kunskaper och erfarenheter med personalen i förskolan...” (Läraryrket, s. 19).

Vi kan se utifrån styrdokumentet att barn har rätt till lek. Vi ser också att leken är viktig för barns lärande och utveckling. Därför ska de olika verksamheterna erbjuda barnen en miljö som utmanar och lockar till lek.

4. Teoretiskt ramverk

I detta kapitel presenterar vi olika forskares syn på vad lek och fri lek innebär. Vi har valt att ta upp de forskare vi anser ha haft störst betydelse, och fortfarande har, för den syn på lek som idag präglar skola respektive förskola. Vi tar även upp lite historik, där vi får följa leken från antikens Grekland till idag. Avslutningsvis presenterar vi begreppen lek och lärande, hur de har använts förr och hur de används idag i förskola och skola.

4.1 Vad är lek?

Knutsdotter Olofsson (1992) beskriver vad lek och lekens förutsättningar är. Knutsdotter Olofsson menar, att man vid lek rör sig obehindrat mellan verklighetens och lekens tolkningsplan. Leken är ett förhållningssätt och en mental inställning, som ger en bestämd känsla. Det är helt olika känslor, när uppmärksamheten är riktad utåt jämfört med uppmärksamheten riktad mot de inre fantasierna. Lekens medvetandetillstånd är hälsosamt och det ger välbefinnande. För att gå in i leken måste barnet lämna verkligheten och ge sig hän. Barn förlorar sig i leken och blir som uppslukade av leken, vilket gör att de varken ser eller hör. Medvetandetillståndet under lek utmärks av en hundra procentig koncentration och hängivelse och man glömmet sig själv. Det blir en upplevelse av tidlöshet.

För att leken skall kunna fortgå och utvecklas menar Knutsdotter Olofsson (1992) att harmonin i leken måste bevaras. Om man är rädd eller otrygg bryts harmonin. Harmonin störs också av maktkamp, ojämlikhet, övergrepp och översitteri. För att harmoni skall råda måste barnen hålla sig till sociala lekregler såsom samförstånd, ömsesidighet och turtagande. Med samförstånd menas, att de som leker är införstådda med leken, d.v.s. att de förstår att de leker och vad de leker. Leka på lika villkor är ömsesidighet. Turtagande innebär att man turas om att bestämma och ta initiativ. Leken får då form av dialog. För barn är leken ett sätt att uppfatta verkligheten. Lek med andra ger sociala färdigheter. Knutsdotter Olofsson menar, att om alla barn fick tillfälle att utveckla sin lek på alla områden och fick tillfälle att vara tillsammans i lekens form, så skulle de lära sig lösa konflikter utan våld.

Gunilla Lindqvist (1996) beskriver leken som ett dynamiskt möte mellan barnets inre (känslor och tankar) och den yttre verkligheten. Det är leken som är den viktigaste formen för barnet att utveckla sitt medvetande om världen. Leken skapar en fiktiv situation och då gestaltas handlingar. Leken utmanar barnets fantasi och problemlösning. Vygotskij (1995) menar att lek är barns sätt att gestalta både roll och handling i dramatisk form. ”Detta är ett språkligt skapande som är nödvändigt och förståeligt för barnen själva, eftersom det äger betydelse såsom en del i en helhet; det är en förberedelse eller en naturlig del av en hel och engagerade lek” (s 82) De flesta forskare är eniga om, att lek är väsentlig för barns utveckling. Leken förbereder för livet och gör barnets eget liv begripligt.

Eli Åm (1986) menar, att lek är en aktivitet, som är annorlunda än annan verksamhet genom att den är tillfredsställande i sig själv. Barn leker för att leka. De leker inte för att förverkliga syften, som inte tillhör själva lekverksamheten. Den vuxne å sin sida kan uppfatta leken som endast underhållning eller ett tidsfördriv. Åm menar, att det knappast finns en slutgiltig teoretisk definition av begreppet lek, som belyser alla aspekter av leken och sätter dem i ett system. Däremot finns det mängder av teorier om lek, där lekens väsen analyseras och lekens

funktion beskrivs. Liksom Lindqvist (se ovan) menar Åm, att leken är en aktivitet som uppstår i barns möte med sin omgivning.

När Lillemyr (2002) i ett kapitel behandlar frågan om hur man kan förstå lek, så säger han, att det finns tre anledningar till barnens lek är betydelsefull för den pedagogiska verksamheten i förskolan och skolan.

1. Pedagogerna, föräldrarna och andra som observerar barnens lek lär sig mycket om barnen och den unika situation leken utgör för barnen.
2. Det går att se, att barnen gör erfarenheter när de leker, utforskar, prövar och använder fantasin. De lär känna sig själva och får självförtroende. Erfarenhet att klara utmaningar och färdighet att kommunicera och förhålla sig till andra följer också liksom unika ögonblicks-upplevelser.
3. Barnen socialiseras också genom att leka.

Lillemyr (2002) påpekar att lek som specialpedagogisk åtgärd har blivit mer uppmärksammat på senare tid, speciellt för förskolebarn och barn som befinner sig i övergång mellan förskola och skola. Eftersom leken ofta är lockande och lustbetonad menar Lillemyr (2002), att lekprocessen är målet med aktiviteten. Att leka är viktigt i sig och inte ett medel för något annat. Barn leker för att leka och för att de tycker det är roligt. Det betyder att det är den fria, självinitierade leken, som barnen tycker bäst om.

I ett försök att beskriva lekens kännetecken skriver Lillemyr (2002), att lek:

”Engagerar och motiverar barn fullständigt och på ett inifrån styrt sätt, och har därför en central betydelse för både lärande och socialisation. För barn är leken ”som om”, en frizon för uppfinningsrikedom och det som är roligt” (s. 45).

Lillemyr (2002) sammanfattar i ett antal punkter vad som är karaktäristiskt för barns lek:

- En aktivitet som är typisk för barn.
- Något som är lustbetonat och som ger glädje och nöje för den som deltar.
- En frivillig aktivitet.
- Lek är ”som om” och den rör sig utanför den verkliga världen.
- Det skapas en viss ordning med exempelvis regler.
- Lokaliserad till viss plats och tid.
- Rymmer spänning.
- Ett uttryck för en inre drift.
- En förberedelse för vuxenlivet.

Lillemyr (2002) visar i en sammanställning olika former eller kategorier av lek:

- Sensomotorisk eller funktionslek. (Handlingen eller funktionen upprepas, eftersom barnet tycker om funktionen.)
- Rollek. (Roll/roller spelas av barnet självt eller i samspel med andra barn.)
- Regellek. (Det centrala är reglerna och ofta deltar flera barn.)
- Rörelselek och våldslek. (Rörelserna är det viktiga.)
- Konstruktionslek. (Barnen experimenterar och bygger med material.)

När Lillemyr (2002) behandlar förståelse av leken, säger han, att det är svårt att komma till enighet bland forskarna. Han refererar till Levy, som har en modell med tre dimensioner: inre

motivation, åsidosättande av verkligheten och inre bas för kontroll. Utifrån Levy har Lillemyr själv föreslagit fyra dimensioner i något som han kallar helhetspedagogisk förståelse av lek:

1. Utmärkande för lek är, att den motiveras inifrån.
2. I leken åsidosätter barnen verkligheten.
3. Leken är den inre basen för kontroll, genom att barnen själva kontrollerar skeendet.
4. Samspel och kommunikation, som innebär att barnen uppfattar att nu är det lek och då använder sina speciella samspels- och lekkunskaper.

När Lillemyr (2002) sammanfattar hur man kan förstå lek menar han, att man bland forskare är överens om några allmänna egenskaper hos leken, vilka är bra utgångspunkter för både teori och praktik:

- Leken är ett typiskt sätt att vara på för barn. Denna verksamhet dominerar förskolebarnets liv.
- Själva leken engagerar barnet och den har en motiverande verkan och ett pedagogiskt nyttovärde.
- Lek är allsidig och kan ändra inriktning snabbt. Allvar till glädje. Fantasi till rutin.
- För barnet fyller leken många funktioner.
- Leken är ett centralt inslag i barnkulturen och ett viktigt kultur- och samhällsfenomen.

Ur pedagogisk synpunkt hävdar Lillemyr (2002) att följande punkter är karakteristiska för lek:

- Leken har inget mål mer än sig själv och den ger inre tillfredsställelse.
- Leken lär barn att känna sig själva.
- Leken stimulerar till estetiska uttryck och den återspeglar ibland estetiska upplevelser och erfarenheter. Lek och estetisk aktivitet övergår ibland i varandra.
- Genom leken stimuleras lärande och utveckling och samtidigt ger leken information om barnet.
- Oftast sker lek i samspel med andra. Lek lär barn samverkan och kommunikation.
- Barns socialisation till närmiljön, samhället och kulturen stimuleras och återspeglas av leken.

Lillemyr (2002) sammanfattar att de fyra dimensioner han redogjort för (se ovan) ger en helhetspedagogisk förståelse av barns lek. Samtidigt tillägger han, att man inte får glömma bort barnperspektivet, nämligen att lek är roligt. Roligast tycks barnen ha i olika former av fri lek, där de själva beslutar ramar, innehåll, process och sammanhang i leken.

Johansson (2000) refererar till teoretikern Erik Homburger Eriksson. Den senare anger följande kännetecken för vad lek representerar:

- Lek består i ett lätt och obundet sätt att ingå i samarbete/samspel med andra människor eller ting.
- Lek består i aktiviteter som så att säga är självskapande, inte något som är påtvingat individen.
- Lek uppstår främst i situationer som kännetecknas av att det inte finns några hotfulla inslag från omgivningen. Leken kan på så sätt utvecklas och genomföras på ett ostört sätt (s. 29).

Även Pramling Samuelsson & Sheridan (1999) beskriver leken som svårfångad, när det gäller att definiera den. Det finns ändå vissa begrepp, som forskare är överens om, t.ex. att leken är spontan, frivillig, social och bidrar till ett aktivt engagemang. Det är inte målet eller produkten som är det viktiga för barnet utan det handlar i stället om själva processen, alltså själva leken i sig.

4.2 Vad är fri lek?

Fri lek som företeelse och begrepp beskrivs och definieras inte särskilt tydligt i den litteratur som vi läst. Den ingår oftast i de beskrivningar, som författare gör av lek i allmänhet. Man kan förstå av olika författare, att de oftast med lek avser fri lek.

Lillemyr (2002) definierar fri lek som den självinitierade leken. Han slår fast, att det är den typ av lek som tilltalar barnen mest. Åm (1984) använder begreppet lek som närmast liktydigt med fri lek. Med det menar Åm en lek, som är olik annan aktivitet eftersom den är frivillig från barnets sida och styrd av barnet själv inom de ramar som miljön medger. Åm beskriver leken i förskolan, som den aktivitet som mer än andra styrs av barnen själva och deras inre verklighet. En sådan aspekt på lek framhäver begreppet fri lek.

Knutsdotter Olofsson (1996) definierar fri lek på följande sätt: "Fri lek bygger på barnens initiativ och aktiviteter. Barnen vänjer sig vid att roa sig själva, sysselsätta sig med någon rolig lek" (s. 234). I en beskrivning av vad Knutsdotter Olofsson kallar "den fria lekens pedagogik" (s. 239), menar hon att pedagogerna förhåller sig aktiva i förhållande till leken och att de ser till att skapa lekro för barnen samt att personalen själva deltar i leken.

Lindqvist (1996) definierar Fröbelpedagogikens benämning av fri lek såsom barnets fria uttryck. I den fria leken utvecklar barnen sin inre natur. Fri lek är en angelägenhet för barnen. Pedagogerna är ännu idag osäkra på hur de skall förhålla sig till fri lek.

4.3 Lärande genom lek

Ole Fredrik Lillemyr (2002) pekar på, att många forskare intresserat sig för lärande genom lek. Forskarna har intresserat sig dels för barnets upplevelse och engagemang i aktiviteten och dels för förhållandet mellan lek och lärande. Lillemyr menar, att upplevelse är en slags bro mellan lek och lärande, genom att upplevelse utgör en grund för aktiv, personlig och meningsfull erfarenhet.

Enligt Lillemyr (2002) visar forskning, att för barn 0-12 år, är lek viktigt och det gäller speciellt för barn 5-9 år. Då använder barnen en stor del av sin tid till lek. Den är viktig för att den har ett egenvärde för barnen och en grundläggande betydelse för barnens lärande och utveckling. Han pekar på att leken är viktig vid övergången mellan förskola och skola, speciellt ur social och kommunikationsmässig synpunkt. Eftersom barn lär sig genom att undersöka och experimentera och genom upplevelser och skapande aktiviteter är leken viktig under de första skolåren. Den är en metod för att lära. Det är också så, att i leken är barnen inte rädda för att någon bedömer hur de uppför sig. De är under leken i en fri zon, där de kan använda sig av det de kan, d.v.s. sin potential.

Lillemyr (2002) framhåller upplevelse som ett grundläggande kännetecken på barns lek och en central aspekt på nyare synsätt på lärande. Lärandet skall kännetecknas av unika upplevelser och ett starkt engagemang i aktiviteterna, då är det bra lek. "Upplevelse är basen

för en aktiv, personlig och meningsfylld erfarenhet, antingen det är i lek eller lärande. Upplevelsen är central i barns äkta lek.” (s. 296).

4.4 Lekteorier

4.4.1 Psykoanalytisk lekteori

Sigmund Freud (1856-1939) som både var läkare, neurolog och författare, började efter ett tag intressera sig för människans psyke (Internet, 2007 12 01). Hans teori om att minnen och erfarenheter från tidig barndom omedvetet påverkar människans fortsatta psykiska utveckling, kom i början av 1900-talet att innefatta även leken. Enligt Knutsdotter Olofsson (1987) utarbetade Freud ingen egen lekteori, men refererade ofta till leken. Han såg leken som en motsats till verkligheten. Barn kan inte alltid få som de vill eller göra som de önskar. Leken blir då ett verktyg, där barn får möjlighet att kringgå verklighetens hinder. I leken kan barn pröva olika beteenden och förhållningssätt som annars inte skulle vara tillåtet, t ex aggression. Barnet behöver heller inte tänka på de konsekvenser som hade följt om det var på riktigt. På så sätt är leken en önskeuppfyllelse enligt Freud (i Knutsdotter Olofsson, 1987). Freud såg också att leken är ångestreducerande. Med det menar han att barn i leken kan ha kontrollen och vara den som är stark. Genom att i lek repetera det som kan vara svårt eller frustrerande i verkligheten, kan barnet bemästra svårigheterna. Barn projicerar den egna ångesten och den egna aggressiviteten på andra personer eller leksaker. De kan t ex slänga dockan i golvet eller leka, att det är Kanin som är arg eller ledsen.

I leken imiterar och identifierar sig barnet med föräldern av samma kön för att lösa oidipuskonflikten. Med oidipuskonflikten menar Freud att: ”Varje barn genomgår en utvecklingsfas där föräldern av samma kön uppfattas som en konkurrent om den odelade kärleken från den andra föräldern” (Internet, 2007 12 01). När barnets ego utvecklats och barnet blivit mer förståndigt är det inte längre möjligt att tillfredsställa detets (våra biologiska drifter) önskningar i lekens roliga symboliska form, menar Freud (i Knutsdotter Olofsson, 1987).

En av Freuds efterträdare, Erik H. Eriksson (1902-1994) omarbetade och utvecklade Freuds teori om lek. För Eriksson, precis som för Freud och andra psykoanalytiker, undersöks inte leken för sig utan som ett uttryck för det växande barnets sätt att hantera verkligheten och sina inre konflikter. Genom lek skapar barnet exempel på förhållanden, där det lär sig att klara av den verklighet, som de spelar upp i leken. Genom att planera och experimentera skaffar sig barn makt över sig själva och över sin omvärld menar Eriksson (i Knutsdotter Olofsson, 1987). Eriksson betraktar leken som en av barnets viktigaste jagfunktioner (hur barn lär sig att balansera mellan sina egna drifter och samhällets regler). Man skulle kunna kalla barnets utveckling inom lek för jagutveckling. Lekens syfte är att man inbillar sig att man har total jagkontroll, som man samtidigt utövar i förhållandet mellan verklighet och fantasi.

I Erikssons lekteori påpekas framför allt två behov. Behovet av att ta en aktiv roll samt behovet av eller önskan om att vara vuxen. I barnens psykosociala utveckling anser han att leken är en viktig del. Han anser precis som Freud, att barndomen har en stor betydelse, då det gäller personlighetsbildningen och den psykiska bildningen (i Lillemyr, 2002).

Psykoanalysens teori tolkas i många sammanhang, att det är i leken som barn lever ut konflikter, ångest och besvikelser. Barn bearbetar de upplevelser de varit med om genom att leka.

4.4.2 Kognitiv lek teori

Jean Piaget (1896-1980) är ett av de stora namnen inom kognitiv psykologi (Internet, 2007 12 01). Hans stora verk finns i en studie av barnets väg mot logiskt – matematiskt tänkande som ingår i alla utvecklade former av det vuxna tänkandet. Hans fråga har varit: Hur skaffar sig barnet kunskap och hur ordnar det sin kunskap? När Piaget stöter på leken i en av sina studier tolkar han den som ett utslag av barnets tänkande och applicerar därmed sin teori om tänkandet och dess utveckling på leken. Han delade in utvecklingen hos barn i olika stadier, och han framhöll att leken rättade sig efter den kognitiva utvecklingen hos barn. Piaget (i Lillemyr, 2002) inriktade sig främst på fyra områden inom lek och lärande, vilka var att:

1. Ge en kognitiv förklaring av processen att skaffa sig kunskap och förståelse av lek som begrepp.
2. Försöka förklara var man finner ursprunget till leken i barnets intellektuella utveckling och ursprunget till att skapa föreställningar och dra slutsatser av samband.
3. Utveckla en teori om hur lekens uttryck förändras med barnets ålder.
4. Uppmärksamma hur barnets regelverk blir en bas för regelinläring och moralisk utveckling.

Två centrala begrepp i Piagets teori är assimilation och ackommodation. Med assimilation menas ett införlivande av kunskap och med ackommodation menas en anpassning till de krav, som omgivningen ställer. Dessa processer förutsätter varandra och används av barnet för att på ett kognitivt plan anpassa sig till omvärlden, enligt Piaget (i Lillemyr, 2002).

För Piaget är leken övervägande assimilation, d.v.s. repetition av redan inlärd mönster, vilket kräver ett minimum av ackommodation. Leken uppstår när assimilation frigörs från ackommodationen. Detta sker när barnet lärt sig någon sensomotorisk handling och repeterar den i ett annat sammanhang än den uppstod i. Denna första lekform, som uppstår under det sensomotoriska stadiet, kallar Piaget övningslek. Leken utvecklas i takt med att barnet erövrar en större förståelse för hur saker och ting hänger ihop. Glädjen över att leka ansåg Piaget komma, främst från individuella behov som uppfylls och ett sätt att bekräfta det egocentriska tänkandet (i Lindqvist, 2002).

Enligt Piaget är den grundläggande inläringen adaptation, dvs. både assimilation och ackommodation. Den skiljer sig från leken som följer genom den intensiva koncentration och experimenterande, som leder till ny kunskap för barnet. Genom att i leken repetera olika händelser och beteenden leder detta till att kunskapen införlivas hos barnet. Övningsleken kan leda till konstruktionslek, vilket enligt Piaget är ett mellanting mellan lek och produktion, eller förekomma i samband med symbollek. Så småningom blir övningsleken socialiserad och underordnas regler och tar karaktär av regelverk (i Knutsdotter Olofsson, 1987).

När barnet övergår till det preoperationella stadiet i sitt tänkande och får tydligare föreställningar, uppträder symbolleken. Den uppträder samtidigt som den semiotiska funktionen utvecklas, dvs. barnet förstår att ett föremål eller ord kan beteckna något annat. Barnet repeterar fortfarande men inte för att öva sig, utan för att de föreställer något. I symbolleken anpassar barnet verkligheten till sig självt och sina egna önskningar.

Piaget hävdar att leken inte är utvecklande för barnet. Den tillför ingen ny kunskap. Däremot växer intelligensen, när barnet möter ny information genom att det då måste ändra strukturen på sitt begreppsmönster, så att det inrymmer även det nya. I situationer som konflikter med lekkamrater, där barnen måste anpassa sig till varandras föreställningar, kan en utveckling däremot ske.

Symbolleken utvecklas från enkla avskilda handlingar till kombinationer av låtsas och imitation till hela scener, som blir alltmer realistiska. Till slut gör barnet symboliska konstruktioner, skapar miljöer och saker som förberedelse för dramatisk lek. När barnen närmar sig skolåldern ersätts symbolerna av regler. Regelleken ser Piaget som en övergång till den form av lek vuxna ägnar sig åt och som inte spelar någon central roll för det vuxna tänkandet. Den bärande tanken i Piagets teori om lek är att övningsleken är en förutsättning för symbolleken och symbolleken en förutsättning för regelleken. Barnet avancerar från enkla till mer avancerade lekar (i Knutsdotter Olofsson, 1987).

4.4.3 Sociohistorisk lekteori

Lev Vygotskij (1896-1934) verkade samtidigt med Piaget och var den viktigaste nytänkaren i sovjetisk psykologi. Han studerade leken utifrån ett sociokulturellt perspektiv. Med detta menade han att människan betar sig olika beroende på kultur och tidsperiod. Därför finns det inga universella drag i barns utveckling menar Vygotskij (i Knutsdotter Olofsson, 1987). Detta är en ståndpunkt som står i motsats till Freud och Piaget, som gjorde anspråk på att skildra generella drag i barns psykiska utveckling. Vygotskij ansåg ändå att leken, som är en social process, är en central del i barns utveckling av kognitiva funktioner och tillägnande av språket. Lindqvist (1996) skriver: "Vygotskij ser således leken som den viktigaste källan till utveckling av tanke, vilja och känsla och i leken är de inte särskilda från varandra" (s. 70). Han betonar, enligt Lindqvist (1996), att lek inte är en enkel imitation av rollerna i vuxen-världen. Den återspeglar i stället förhållandet mellan verklighet och fiktion.

Vygotskij anser, i enlighet med Piaget, att leken är en önskeuppfyllelse, men inte av isolerade önskningar utan av generaliserade önskningar. Barnet leker inte *sin* pappa utan *en* pappa. Motivet för lek är därför emotionellt. För att få sina önskningar uppfyllda, skapar därför barnet en låtsad situation. Barnet verkställer också sina önskningar genom att låta delar av verkligheten passera i föreställningen, så att en dag förflyter på en halvtimme och hundra mil avverkas i fem steg, vilket är en kontrast till Piaget, som är av den uppfattningen att barnet bara symboliserar i lek.

Lillemyr (2002) beskriver hur Vygotskij hävdade att det finns två utvecklingsnivåer. Den ena nivån är den nivå som barnet befinner sig i, den aktuella utvecklingsnivån. Den andra är en potentiell utvecklingsnivå, vilken barnet har möjlighet att utvecklas till. Denna potentiella utvecklingsnivå kan barnet uppnå i lek med en vuxen eller tillsammans med mer erfarna barn. För Vygotskij var det sociala samspelet mycket viktigt, och leken är social till sitt ursprung. "I leken tar den språkliga betydelsen överhanden, och utgör fokus i den dynamik mellan ide och handling, som är typiskt för leken" (Lindqvist, 1996, s. 70). I leken lär sig barnet att vara medvetet om sina egna handlingar och blir medvetet om att varje objekt har en mening eller betydelse. När barnet skapar den låtsade situationen i sin fantasi är detta ett steg mot abstrakt tänkande. I leken är handlingen det viktigaste, inte resultatet. Med hjälp av föreställningar och fantasi fylls skillnaden ut mellan föremålets verkliga betydelse (en banan) och deras mening i leken (bananen blir en telefon). Det är inte fantasin som framkallar leken utan leken som behöver fantasin som hjälp.

4.4.4 Kommunikationsteoretikernas lekteori

Gregory Bateson (1904-1980) är frontfigur för kommunikationsteoretikernas lekteori. Han menar, precis som Piaget och Vygotskij, att leken är lösgjord ur sitt sammanhang. Man bråkar t ex inte för att man är arg. Den har sin egen mening. Denna mening kommunicerar barnet enligt Bateson genom att signalera att: "Detta är lek" (i Knutsdotter Olofsson, 1987). Signalen

hjälp oss att tolka beteendet rätt. Batesons teori om lek och fantasi innefattar kommunikation på flera plan. ”Dockan ligger i sängen” kan vara ett enkelt yttrande på en faktisk nivå. På en mer abstrakt nivå, en metakommunikativ nivå, kan yttrandet innebära t ex att jag vänligt upplyser, irriterat påpekar eller säger att det inte finns någon docka i verkligheten utan att allt är på lek. Det är just denna metakommunikativa signal ”Detta är lek”, som gör en handling, ett yttrande eller en min till lek (i Knutsdotter Olofsson, 1987). Det jag signalerar i lek är ett meddelande på metaplanet, att det jag gör nu, är inte vad det ser ut att vara. Denna signal bildar en ram, som skiljer ut vad som är lek och vad som inte är lek och som meddelar, att innanför lekramen är det som sker inte det som synes ske.

Helen Schwartzman, som är professor i antropologi vid Northwestern University (Internet, 2007 12 01) har inspirerats av kommunikationsteorierna och utvecklat ett eget tänkande kring barns lek. Schwartzman anser att barn kommenterar, kritiserar och driver med vuxenvärlden. De inte bara upprepar och tränar det de sett och varit med om, som Freud och Piaget hävdar. Schwartzman tar även avstånd ifrån tidigare teorier och menar, att lek inte alls är detsamma som önskeuppfyllelse, assimilation, psykologisk projektion eller träning inför vuxenlivet. Dessa definitioner nedbringar lekens varierande mångfald och utesluter viktiga aspekter. Lek är ingen beteendekategori utan en inställning, menar Schwartzman. Hon anser, att det bara är barnet självt som vet om det leker eller inte.

4.5 Lek och lärande i förskola och skola

Enligt Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson (2003) vilar begreppen lek och lärande av tradition på olika teorier och synsätt. Lärande har oftast knutits till överförande av kunskap från en generation till en annan och då ofta i form av institutionellt lärande. Utbildningssystemet har haft som mål att påverka nästa generation på ett mer systematiskt sätt. Lärande handlar alltså om yttre påverkan. Leken däremot har ett helt annat ursprung än lärandet, menar Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson (2003). Leken har setts som barns inre motivation att naturligt förhålla sig till sin omvärld - barn leker vare sig samhället vill eller inte. Leken är barns värld, där vuxna oftast inte är tillåtna.

Leken har också karaktäriserats av att den är spontan, fri, lustfylld, social och engagerande. Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson (2003) anser att alla dessa definitioner passar in även på lärandet eftersom det, enligt Läroplanerna Lpfö 98 och Lpo 94/98, skall vara lustfyllt. I leken är det processen, som dominerar över produkten, vilket den inte gör i det traditionella lärandet. I lärandet har produkten varit ett synligt och mätbart bevis på kunskap. Men enligt Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson (2003) är det inte detta perspektiv, som lyser igenom i läroplanerna utan ett livslångt lärande, där varje erfarenhet bildar en del eller en referens för nästa erfarenhet o.s.v.

Barns egen lek har alltid funnits i förskolan, medan den i skolan har ingått i t ex ämnet gymnastik. Det är först 1998, som leken finns med i skolans reviderade läroplan som ett redskap för lärande. Barns lek i förskolan har inte inkluderat lärande utan skulle förbli fri, lustfylld och bekymmerslös, medan i skolan har lekverksamhet haft målet att eleverna skall lära sig något speciellt. Därför har leken i sig inte haft något egenvärde eller eget utrymme. Det är därför barn inte alltid uppfattar, att det finns lek eller är tillåtet att leka i skolan, menar Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson (2003) .

Lillemyr (2002) anser, precis som Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson (2003), att leken har ett egenvärde och att lärande sker genom lek. Lillemyr tycker också, att skolans läroplaner lägger alltför liten vikt vid det egenvärde som leken har och varnar för att använda lek som

pedagogiskt verktyg i skolan med enbart inriktning på lärande. Lillemyr (2002) understryker också, att det är gemensamt för både förskola och skola att ta vara på barns lekupplevelser. Därigenom tillvaratas lekens egenvärde för barnen.

Enligt Lindqvist (1996) arbetar man i förskolan med att skapa fria självständiga individer genom bl.a. leken, medan skolan är inriktad på ämnen och innehåll som vuxna beslutat. Den sociala utvecklingen anses vara viktigare än den intellektuella utvecklingen i förskolan. Leken har dock inte utvecklats som pedagogisk aktivitet utan har betraktats som fri sysselsättning eller fri lek som också Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson (2003) påpekar ovan. Lärarens ansvar har varit att vara ett stöd utan att störa leken, till motsats från styrda aktiviteter. Dessa två förhållningssätt, frihet och styrning, lever fortfarande kvar i förskolan enligt Lindqvist (1996). Samtidigt påvisar Lindqvist (1996) att Knutsdotter Olofsson försökt utveckla pedagogiken i den fria leken, genom att låta de vuxna delta i barnens lekar och därigenom ha inflytande över deras sociala utveckling.

Även Lillemyr (2002) ser vikten av att vuxna är med i barns lek och tar den på allvar. När en pedagog går in i leken, skall det var noga genomtänkt med tydligt uppsatt mål. Vid lek som metod måste pedagogen komma ihåg, att lek är ett mål i sig för barnet. En vuxens inträde i barns lek betyder, att man går in i deras värld. Lillemyr (2002) anser det viktigt, att man som pedagog då måste inse vad lek och helhetssyn på lärande innebär. I skolan visar det sig redan i sexårsverksamheten, att tiden delas upp i mycket tid för styrda aktiviteter och i lite tid för fri lek. Lindqvist (1996) menar, att det finns en rådande kultursyn, som innebär att leken är barnens egen verksamhet och den har en given plats i förskolan. I skolan däremot uppfattas leken mera som något för raster, fritidshemmet eller fritiden.

Lindqvist (2002) anser, att om leken skall komma in i skolans värld, krävs ett socialt sammanhang. Hon framhäver, att leken är en gruppverksamhet, där betoningen ligger på kommunikationen. Om man utvecklar individualisering i klassrummet, tar man avstånd från att klassen är en grupp, vilket missgynnar en kollektiv verksamhet. Lek handlar om gestaltande verksamhet som främjas av grupp.

Skillnaden mellan barns kultur och skolans kultur är, att de kommunicerar på olika sätt, menar Qvarsell (i Lindqvist, 2002). Kommunikationen i barnkulturen kännetecknas av att den är kollektiv och jämlik, medan skolans kultur kännetecknas av att den uppmuntrar individualisering och har en rädsla för kollektivet. Förhållningssättet i barnkulturen kännetecknas av bemötande och intresse, medan skolans kultur kännetecknas av bedömning och diagnos. Erfarenheterna skapas genom lek i barnkulturen, medan skolkulturen innehåller ämnen och färdigheter.

I början av 2000- talet pågick en debatt om lek och lärande. Enligt Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson (2003) fanns det i debatten ett traditionellt synsätt på lärande, när man talade om lek. En av debattörerna var Kjetil Steinsholt, som menade att lek och lärande är två helt skilda begrepp. Steinsholt poängterar att lek bara är någonting som händer utan något mål eller syfte. Steinsholt menar också att i leken blir barn bra på att leka och ingenting annat. Lekens grundläggande element är att skapa mening i vad det innebär att vara människa i världen. Leken skapar mening för barnen och det är något helt annat än lärande anser Steinsholt (i Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2003).

Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson (2003) är av annan åsikt, som nämnts ovan, och menar att lek och lärande inte går att skilja åt. Både i leken och i lärandet sker ett

meningsskapande, där barn får förståelse för sig själva och sin omvärld. Även ur barns perspektiv görs ingen åtskillnad på lek och lärande. Är verksamheten lustfylld och meningsfull för barnet, flyter lek och lärande in i varandra. I det perspektiv Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson (2003) argumenterar för, förflyttas fokus till att lek och lärande är sammankopplade med varandra.

Hur kan då de två till synes olika fenomenen lek och lärande utgöra en helhet i förskolans pedagogik? När Fröbel införde lek i förskolan var det för att han såg ett behov hos barnen, som kunde tillfredsställas genom just leken. Sedan dess har leken följt med genom historien som en självklar del av barns liv på förskolan enligt Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson (2003). När sedan begreppet lärande kom in även för de yngsta barnen, kom man att tala om lek som en del av lärandet. Men Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson (2003) framhåller att lärande inte är någon biprodukt av leken utan lärandet är ”figuren” och leken är ”arenan”, där barn får möjlighet att uppleva det de förväntas lära sig. När barn leker gör de inte det för att lära sig något, d.v.s. leken är inte instrumentell för barnet.

I skolsammanhang däremot är lärandet ofta instrumentellt och barn är satta att göra saker för att lära sig. Det ligger en problematik här i fenomenet lek och lärande, anser Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson (2003). I det ena fallet har läraren intentionen att barn skall lära sig något, i den andra har barnet en intention att leka. I denna distinktion ligger en skillnad i perspektiv. Tar vi barns eller vuxnas perspektiv?

Läraren har en intention om något som skall läras, medan det för barnet handlar om en verksamhet eller ett engagemang. Ur barns perspektiv framträder omvärlden på olika sätt, som gör att de blir engagerade och försöker lösa problem av olika slag. Vad deras engagemang riktas mot beror på vad läraren tillhandahåller för material, upplevelser, kommunikation m.m. Läraren måste ha en intention om vad barn skall lära sig och kunna upptäcka det i barnens agerande. På så sätt blir lek och lärande en integrerad helhet i förskolans pedagogik, anser Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson (2003).

Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson (2003) tycker sig se ett paradigmskifte inom forskning för lärande, som medfört att lek och lärande har kommit närmare varandra. Frågan är bara, hur detta tar sig uttryck i verksamheterna. Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson (2003) anser att det gäller att genomlysas lek som ett redskap för lärande men också för att få en större förståelse för barns lärande och kultur med utgångspunkt från barnen själva. I relation till läroplanerna innebär detta att verksamheterna har specifikt målstyrt lärande som fokus, vilket integreras i leken.

För skolans del utgörs utmaningen delvis av att överhuvudtaget se lek och skapande som redskap för lärande, medan utmaningen i förskolan är att se dessa dimensioner relaterade till förskolans strävandemål, enligt Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson (2003). Fokus blir på så sätt i skärningspunkten mellan leken som barns egen värld och kultur och som potential för barns lärande och lärares strategier i arbetet med barns lek. Att lära sig är att skapa mening, vilket kan ske på många olika sätt. Förskolans och skolans uppdrag är att främja detta, som framgår klart och tydligt i läroplanerna Lpfö 98 och Lpo 94/98. Leken är ett sätt att främja meningsskapande, vilket också framgår i läroplanerna enligt Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson (2003).

Även Lillemyr (2002) ser leken som meningsskapande och som en möjlighet att använda som utgångspunkt i skolans undervisning. Genom att observera barnens lek på ett systematiskt

sätt, kan man anknyta undervisningen till saker, som barnen visat sig vara intresserade av i leken. Leken kan bli både ett förhållningssätt och en arbetsmetod, som kan utnyttjas i temainriktad undervisning. Lillemyr (2002) menar också, att lek i såväl förskola som skola måste betraktas med en helhetssyn på lärandet. Leken är central för förskolebarnen. Det de lär sig i förskolan ligger till grund för deras kommande lärande, utveckling och motivation i skolan. I skolan är leken också värdefull genom att den ger erfarenheter, som stimulerar lärande, upplevelser, engagemang och kreativitet. Det finns ett samband mellan lek och barns självutveckling, menar Lillemyr (2002) och man får därför inte enbart se till att lek leder till lärande.

5. Metod

I detta kapitel beskriver vi hur vi samlade in material för vår undersökning och vilka vi valde att intervjua. Vi redogör även för genomförandet och bearbetningen av data.

5.1 Forskningsansats

Vi har valt, att i vår studie, använda oss av en kvalitativ forskningsansats där vi intervjuar både barn och pedagoger. Detta valde vi för att vi ville få så uttömmande svar som möjligt från dem vi intervjuade. Syftet med en kvalitativ forskningsansats är enligt Bo Johansson (2006) just att få den intervjuade att ge så utförliga svar som möjligt.

5.2 Datainsamlingsmetod

Vårt syfte är att ta reda på vad den fria leken har för betydelse för barns lärande och utveckling, om det är någon skillnad på pedagogers syn på lek i skola respektive förskola och om leken förändras ju äldre barnen blir. Utifrån detta ändamål har vi valt att använda oss av halvstrukturerade kvalitativa intervjuer. Med halvstrukturerade intervjuer menar vi att frågeområdet och huvudfrågorna är bestämda av oss i förväg, men att följdfrågorna har varierat beroende på vad den intervjuade har svarat. Kvalitativa intervjuer innebär att använda sig av hjälpmedel så som ljudbandspelare för att få fram budskapet i intervjuerna på ett mer tydligt sätt enligt Johansson (2006).

5.3 Urvalsgrupp

För vår studie bestämde vi att använda våra VFU-platser, vilka är en kommunal förskola, (1-5 år) utan någon specifik pedagogisk inriktning och en Montessorinspirerad klass (F-1). Det gjorde vi för att få större förutsättningar till ett bättre samtal med barnen. Känner barnen tillit har de lättare för att öppna sig och dela med sig av sina tankar menar Pramling Samuelsson & Doverborg (2000).

På våra VFU-platser valde vi ut två pedagoger och fyra barn från respektive verksamhet, vilka var förutbestämda innan vi gick ut och intervjuade.

5.4 Genomförande

Vi började med att skriva ett introduktionsbrev (bil 1), där vi informerade föräldrarna och personal på våra VFU-platser om vår studie. Brevet innehöll också en förfrågan till föräldrarna om deras barn fick delta i undersökningen (bil 1).

Intervjufrågorna (bil 2) baserade vi på vårt syfte och på vår frågeställning. Detta för att kunna använda svaren i vårt resultat.

Tanken från början var att vi som intervjuare skulle vara med i barnens fria lek och föra ett samtal under tiden vi lekte. Vi insåg dock snart att barnen inte kunde koncentrera sig på att både leka och svara på våra frågor. Därför valde vi att samtala med barnen enskilt, på en lugn plats efter att leken avslutats. När det gäller pedagogerna, intervjuades de också enskilt, på en plats där vi kunde prata ostört. Alla intervjuer inleddes med ett informellt samtal för att skapa harmoni. Vi har också använt oss av ljudbandspelare till att spela in alla intervjuer. Detta för att få en djupare förståelse och lättare kunna tolka resultatet.

5.5 Studiens tillförlitlighet

Tillförlitligheten i vår undersökning anser vi vara god för att vi spelade in intervjuerna och vid bearbetningen försäkrade oss om att vi inte förbisett något. Vi kände barnen och pedagogerna sedan tidigare, vilket vi uppfattar vara av värde då vi inte behövt ägna tid till att skapa en känd miljö. Tiden för studie och rapportskrivande gav inte utrymme för detta. Att vi har varit två har varit en fördel eftersom vi kunnat diskutera skilda förhållanden, vilket sannolikt har höjt tillförlitligheten. Slutligen har vi varit grundliga och arbetat oss igenom alla moment med noggrannhet.

5.6 Etiska principer

Staffan Stukát (2005) menar att etiska principer skall ta hänsyn till upphovsrätten men också bidra till noggrannhet i vetenskaplig kunskap. I brevet vi skickade ut till våra VFU-platser, informerade vi därför om deltagarnas anonymitet. Vi klargjorde för alla att vårt arbete kommer att bli en offentlig handling men att resultatet presenteras på ett sådant sätt, att ingen person kommer att kunna identifieras. Vi informerade också om att vi använder oss av ljudbandspelare för att få ett bra underlag, där vi kan bearbeta resultatet så trovärdigt som möjligt. Underlaget är enbart till för att underlätta vår analys. Därför kommer vi efter avslutat arbete att förstöra banden.

5.7 Bearbetning av data

När vi ansåg oss klara med intervjuerna lyssnade vi igenom banden och skrev så noggrant som möjligt ner svaren på papper. Efter det läste vi varandras intervjuer och samtalande kring dem. För att i bearbetningen följa intervjupersonernas svar använde vi oss av en matris (bil. 3). Innehållet i denna ska ses som den resultatredovisning som ligger till grund för det slutgiltiga resultatet i vår studie. I matrisen framstod detta mönster tydligt.

6. Resultat

I detta kapitel har vi analyserat vårt resultat, liksom i vetenskapliga studier, utifrån barns och pedagogers svar relaterade till frågeställningen.

Vår frågeställning är:

- Vad innebär fri lek?
- Vad lär sig barn i den fria leken?
- Förändras den fria leken ju äldre barnen blir?
- Har pedagoger i förskola respektive skola olika syn på fri lek?

Utifrån svaren har vi utarbetat olika kategorier, som vi kommer att redovisa nedan. För att göra det tydligt presenterar vi svaren systematiskt utifrån frågeställningen (se ovan).

6.1 Vad innebär fri lek?

Pedagogerna i förskolan och skolan är eniga om att lek är lärande, dvs. barnen får fantisera, prova på olika roller och bearbeta upplevelser och erfarenheter i den fria leken. De flesta är också överens om att man som vuxen kan vara med i barns fria lek, men det finns dock en pedagog i skolan som anser att det inte är fri lek om en vuxen är med. Hon tycker att fri lek är något som barnen gör själva, utan inblandning av någon vuxen.

Att barnen leker det de ser och upptäcker i livet. Då leker de det och bearbetar det genom leken. Att de får prova på olika roller. Hur det är att vara mamma eller hur det är att vara ett monster, (Pedagog i förskolan).

Lek för mig är när barnen får fantisera och leva ut det de har upplevt och det de är nyfikna på i leken eller genom lek, (Pedagog i skolan).

Det känns som jag skulle styra dem så då är det inget fritt. Då känner de att de måste vara beroende av mig ändå. Och det kan ju hämma, att de liksom inte får testa själva, utan att jag skall ställa riktlinjerna. (Pedagog i skolan)

Utifrån dessa svar har vi kommit fram till två kategorier: empati, vilket innefattar olika roller och känslor, och kognitivt tänkande, som syftar till lärande och fantasi.

Hos barnen fann vi tre olika kategorier: konkret förståelse, kognitiv utveckling och samverkan. Med konkret förståelse menar vi att barnen uppfattar lek som något man gör. Kognitiv utveckling ser vi som fantasi och tänkande, och samspel är när barnen leker tillsammans.

Jag springer och leker, ingen ser oss och jag brukar leka jage och jag brukar leka gunga och jag brukar springa nedför backen, (Barn 4 år).

Fantasi, (Barn 7 år).

Då leker vi tillsammans, (Barn 4 år).

6.2 Vad lär sig barn i den fria leken?

Pedagogerna i förskola och skola har en liknande uppfattning avseende denna fråga. Barnen skapar fantasilekar tillsammans, där de bearbetar upplevelser och provar olika roller. De tränas i samarbete och att visa känslor och empati.

Gruppgemenskap i leken framförallt. De kommer ihop och samarbetar. De blir mer kompisar i den fria leken. Det betyder jättemycket, (Pedagog i förskolan).

De tränar sin sociala kompetens. Man kan ta olika roller i olika situationer t ex drama där barnen får uppleva olika känslor, (Pedagog i skolan).

Vi kan se tre kategorier från pedagogernas svar. Den första är samverkan, där barnen leker tillsammans och samarbetar. Den andra är empati, vilket innebär att barnen får prova olika roller och olika känslor. Den sista är kognitivt tänkande, som syftar på lärande och fantasi. Hos barnen fann vi tre kategorier. Kognitiv utveckling, vilket vi tolkar som fantasi, tänkande och samspel. Konkret färdighet, vilket är någonting barnen gör och empati, som innebär att barnen provar olika roller och känslor.

Jag lär mig bygga fina grejer. Att jag leker som jag hittat på helt själv, (Barn 5 år).

Springer och hoppar, (Barn 4 år).

Att ha kul, (Barn 7 år).

Leka tillsammans, (Barn 4 år).

6.3 Förändras den fria leken ju äldre barnen blir?

Vi har funnit att barnen i skolan har ett kognitivt tänkande om lek, vilket de flesta av barnen i förskolan inte har än. Barnen i förskolan ser lek mer som något man gör med kroppen. De leker rörelselekar som jage och gungar på gungor. Barnen i skolan däremot leker istället regellekar så som fotboll och bandy. Vi ser även likheter mellan barns lek i förskolan och skolan. Konstruktionsleken är ett sådant exempel, där barnen bygger med olika material.

Spela fotboll och bandy, (Barn 6 år).

Jage, (Barn 4 år).

Då brukar vi leka med de där små pusselbitarna... (Barn 7 år).

Ibland leker vi med klossar, (Barn 5 år).

Fantasi, (Barn 7 år).

6.4 Har pedagoger i förskola respektive skola olika syn på fri lek?

Det vi kan se är, att de flesta av pedagogerna från de olika verksamheterna har liknande syn på lek och vad den har för betydelse för barns lärande och utveckling, men leken ges inte samma utrymme. I skolan leks den fria leken på raster och när det är fritids, inte så mycket under skoltid. Då är det mer styrd lek för att lära ett visst innehåll. På förskolan däremot finns större möjligheter till fri lek för barnen. Där finns inte samma krav på pedagogerna, att barnen

måste uppnå vissa mål. Förskolans pedagoger lyfter fram vikten av socialt samspel och kommunikation.

Den fria leken är utvecklande och att de är med varandra och bearbetar saker i leken. De lär sig av varandra, (Pedagog i förskola).

Barn leker för att utvecklas. De lär genom lek. De bearbetar saker de varit med om i leken. Det är viktigt för den sociala kompetensen att man leker. Man tränar samarbete, empati, alla bitar som är viktiga i barns utveckling kommer ju in här, (Pedagog i skola).

Vi har bestämt att vara med mer och mer så att vi kan hjälpa dem komma vidare i leken, (Pedagog i förskola).

Vi tar vara på den ibland genom att kanske sitta med och ge barn nya tankar som de kan fortsätta på. Men skoltid hinner man inte med riktigt. Det är faktiskt så att man borde göra det. Men tiden finns inte alltid att ta tag i hos dem barnen som kanske fött en idé som man skulle kunna spinna vidare på, tyvärr men det är en bra tanke att försöka hitta ett sätt att ta vara på barns intresse. Det är ju egentligen hela Montessori går ut på faktiskt och även där, då det gäller leken, att ta vara på den mer än vad vi gör idag, (Pedagog i skola).

Under bearbetningen av vårt material fann vi några svar vi inte hade förväntat oss, både från ett barn och från en pedagog. Ser vi till barnet, var det ett av de yngre barnen på förskolan, som svarade mer avancerat och abstrakt på ett par frågor än vad de andra barnen i samma ålder gjorde. Personen i fråga svarade till och med mer avancerat än några utav barnen i skolan, vilket var överraskande. Ett exempel är frågan vad de lär sig i den fria leken, där barnet svarar, att det lär sig att leka tillsammans med andra (se ovan). Detta visar tydligt på det vi kallar kognitivt tänkande, vilket inte framkom lika tydligt hos de andra barnen i förskolan.

Ser vi till den nämnda pedagogen, en av de i skolan, anser hon precis som de andra, att leken har stor betydelse för barns lärande och utveckling, men har en annan syn vad det gäller den vuxnes roll. Hon anser att fri lek är något som barnen gör själva, utan inblandning av någon vuxen. Är någon vuxen med är det inte längre fri lek, utan kontrollerad lek, där den vuxne tar en bestämmande roll. Detta kan leda till, att barnen inte vågar pröva olika roller och beteenden. Man hämmar alltså barns utveckling, om man som vuxen är med i barns fria lek. De andra pedagogerna menar däremot, att det är viktigt att vara med i barns fria lek för att hjälpa dem kommare vidare (se ovan).

6.5 Huvudresultat

Det viktigaste vi har kommit fram till är att de flesta av pedagogerna i vår studie är eniga i sin syn på fri lek och vad den betyder för barns lärande och utveckling. Med det menar vi att pedagogerna ser att leken är ett viktigt verktyg för barns lärande. Det är i leken som barnen tränar sin sociala, kognitiva, emotionella och kommunikativa förmåga. Det är dock en pedagog som anser att man som vuxen inte kan gå in i barns fria lek, då är det inte längre fri lek, vilket är en annan åsikt än de andra vad gäller den vuxnes roll i barns fria lek. Vi ser även att leken ges olika mycket utrymme i de olika verksamheterna, men att alla pedagoger skulle vilja ta vara på den mer. Barnen i förskolan har generellt en mer konkret förståelse för vad lek är, medan barnen i skolan har en mer kognitiv förståelse. Det finns även likheter mellan barns

lek på förskolan och i skolan och det är konstruktionsleken. Barn tycker om att bygga med olika saker oavsett om de är fyra år eller sju år.

7. Diskussion

I detta kapitel kommer vi att diskutera vår metod, vårt resultat till tidigare forskning och ge förslag till didaktiska implikationer.

7.1 Metoddiskussion

Vi bestämde oss för att använda våra VFU- platser som utgångspunkt för vår studie. Där intervjuade vi sammanlagt åtta barn, varav fyra från förskolan och fyra från skolan. Vi intervjuade även fyra pedagoger, två från förskolan och två från skolan. Det är relevant att poängtera att pedagogerna i skolan är utbildade förskollärare med Montessorioriktning. Enligt Doverborg & Pramling Samuelsson (2000) är det viktigt att man som intervjuare skapar en relation som bygger på barnets förtroende. Lyckas man få god kontakt med barnet, finns det större förutsättningar att det berättar och delar med sig av sina tankar. Därför ville vi använda våra VFU- platser där barnen känner oss sen tidigare. Förtroendet anser vi även gälla pedagogerna.

Vi anser att vårt resultat försöker spegla en rättvis bild av vad barn och pedagoger i de olika verksamheterna har för syn på lek och dess betydelse. Detta menar vi beror på att förtroendet mellan oss som intervjuare och de intervjuade var gott. Även fast vi har försökt att vara så objektiva som möjligt är det svårt att få en helt rättvis bild av vad barnen och pedagogerna tycker om lek. Under vår intervju upptäckte vi att några frågor inte uppfattades korrekt av vissa barn. Detta kan bero på att barnen uppfattat bara en del av frågan eller att vi som intervjuare inte varit tillräckligt tydliga.

7.2 Vårt resultat kopplat till tidigare forskning

I detta avsnitt redogör vi vårt resultat utifrån frågeställningen, kopplat till tidigare forskning. Vi diskuterar också forskarnas resultat i förhållande till vår studie.

I vårt resultat har vi funnit svar från pedagogerna, som både stämmer överens och avviker från tidigare forskning. Tittar vi på frågan om vad fri lek är, är det många svar från pedagogerna vi intervjuade, som överensstämmer med de teorier vi presenterade tidigare i vårt arbete, som vi behandlar i detta avsnitt i rapporten. Pedagogerna menar att lek är lärande. Barn fantiserar och bearbetar det de har upplevt och provar på olika roller. Barn lär sig också samspel och empati när de leker menar pedagogerna.

När vi pratar med barnen om fri lek säger de, att de tycker om att leka tillsammans och använda fantasin. Fantasi och samspel kommer ursprungligen från den sociokulturella teorin, som Vygotskij grundade. Vygotskij (1995) menar att: ”Det som barnet ser och hör blir på så vis de första stödj punkterna för dess kommande skapande. Det samlar material ur vilket dess fantasi i fortsättningen skall skapa” (s. 31). För Vygotskij var det sociala samspelet mycket viktigt, och leken är social till sitt ursprung. Barnen har en konkret förståelse. Leka är något man gör. Både Piaget och Vygotskij anser, att konkret handling i samband med problemlösning hjälper barnen att utveckla sin förståelse av omvärlden. Att barn provar olika roller och bearbetar upplevelser kommer ifrån Freud, som ansåg att man i leken kunde testa olika beteenden och förhållningssätt, som annars inte är tillåtet. Barnet lär sig också att bemästra svårigheter genom att i leken repetera det som är svårt i verkligheten.

Ser vi till frågan vad barn lär sig i den fria leken kan man se att pedagogerna svarar liknande som i föregående fråga. Barn lär sig bl.a. empati och att samarbeta, vilket överensstämmer

med tidigare forskning. Både Knutsdotter Olofsson (1989), Lindqvist (1996), Lillemyr (2002) och Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson (2003) anser, att barn tränar emotionell, social, kognitiv, kreativ och kommunikativ förmåga i den fria leken. Barnen svarar också mycket likt föregående fråga, men tillägger att de lär sig att ha kul. Utifrån barnens svar kan vi koppla Vygotskijs teorier till att det först och främst är känslorna som påverkar den fantasi som vi ofta ser i leken (Lillemyr, 2002). Barnen har roligt när de leker. Piaget ansåg, att glädje över att leka kommer främst från individuella behov som uppfylls och ett sätt att bekräfta det egocentriska tänkandet (Lindqvist, 2002).

Utifrån barnens svar på frågan om den fria leken förändras ju äldre barnen blir, har vi funnit att de äldre barnen ägnar sig oftare åt regellekar, så som fotboll och bandy. Barnen i förskolan däremot leker oftare rörelselekar, t.ex. jage. Konstruktionslek finns både i skolan och i förskolan. Här kan vi se en koppling till Piagets teori om kognitiv utveckling i olika stadier, där han framhåller att leken rättade sig efter den kognitiva utvecklingen hos barn (Lillemyr, 2002).

På frågan om det är någon skillnad i pedagogers syn på fri lek i förskola respektive skola uppfattar vi, att de fyra pedagogerna är överens om vad den fria leken innebär, men att den ges olika stort utrymme i de olika verksamheterna. Pedagogerna i både förskolan och skolan tycker att leken har stor betydelse för barns lärande och utveckling. I förskolan ges det mycket tid för den fria leken medan den i skolan ges lite utrymme, i alla fall på skoltid. Det som är gemensamt för pedagogerna i förskolan och skolan, är att de vill använda sig av den fria leken mer i den dagliga verksamheten.

Varför leken ges mindre utrymme i skolan än i förskolan kan bero på, att verksamheterna har olika läroplaner. I läroplanen för skolan har eleverna mål att uppnå, vilket inte finns i läroplanen för förskolan. Det kan också bero på, att en av pedagogerna i skolan lever kvar i Piagets synsätt om att lek och lärande är två olika saker.

De flesta av de pedagoger vi intervjuade menar att man som vuxen kan och skall vara med i barns fria lek. Man kan tillhandahålla saker så som tid, material och olika miljöer, så att barnen kan utveckla sin lek. Man kan också vara med aktivt i barns lek men då ta en roll, som inte är en bestämmande roll. Sedan kan man hjälpa barnen vidare i leken eller hjälpa andra barn att komma in i leken. Man kan även hjälpa dem som har svårt att leka genom att visa på regler och sätta gränser, vilket också Knutsdotter Olofsson (1989) och Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson (2003) anser.

Lindqvist (1996) däremot, hävdar att pedagoger i förskolan inte vill gå in i barns lek i tron på att de skall förstöra barns lek. Den vuxne skall bara finnas som ett stöd. Denna syn stämmer inte alls med de svar vi fick från tre av de pedagoger vi samtalade med, som nämnts ovan. En utav de tillfrågade pedagogerna i skolan anser däremot, att det inte är fri lek, om man är med som vuxen. Hon anser att det blir en kontrollerad lek istället där man tar en bestämmande roll, vilket kan leda till att barn inte vågar pröva på olika roller. Enligt Lillemyr (2002) är det viktigt som pedagog att ta barns lek på allvar och inte eliminera leksituationen för barnen genom att dominera aktiviteten.

Varför de flesta pedagogerna tycker att man som vuxen skall vara med i barns fria lek kan bero på senare forskningsresultat, som visar på den vuxnes betydelse för barns lek. Det kan också bero på, att leken nu finns med i både förskolans och skolans läroplan som ett viktigt redskap för barns lärande och utveckling.

7.3 Fortsatt forskning

Vi ser ett behov av forskning, som syftar till att skapa en gemensam syn i förskola och skola på den fria leken och dess betydelse för lärande. Lärarna i båda skolformerna bör ha samma förståelse av begreppet fri lek. Forskningen bör sikta på ett aktivt och systematiskt samarbete mellan förskola och skola. Kommande forskningsresultat bör ge avtryck i lärarutbildningen och i läroplanerna för förskolan och skolan.

Forskning som påvisar att lek skall tas på allvar och sätter fri lek i fokus bör uppmuntras. Det skulle kunna medverka till att få omvärlden att förstå lekens betydelse i ett samhälle med demokratisk värdegrund.

För att fri lek skall kunna utövas både inne och ute behövs lämpliga lekmiljöer. Så är inte alltid fallet idag, vilket speciellt gäller i skolan. Lekmiljöns betydelse för hur fri lek uppstår är väsentlig. Vi tror därför, att mer forskning om lekmiljöer är viktigt. En sådan forskning skulle också kunna kopplas till pedagogernas kunskap och förmåga att utnyttja olika lekmiljöer. Framtida forskningsresultat skulle kunna påverka utformning och utrustning av förskolor och skolor.

Ett annat viktigt område att forska kring är hur den fria leken tar sig uttryck hos flickor respektive pojkar. Vi har inte fokuserat på det i denna undersökning, men det skulle vara intressant att jämföra pojkars och flickors fria lek och se om det finns några likheter och skillnader. Det skulle även vara intressant att undersöka hur pedagoger i förskola och skola förhåller sig till flickors och pojkars lek och vad de uppmuntrar dem till att leka. Uppmuntrar de barnen till lek som förstärker de traditionella könsrollerna, eller uppmuntrar de till lek som går emot de traditionella könsmonstren?

7.4 Att använda studiens resultat i verksamheterna

Vår studie visar, att en viktig del i barns liv är lek. Därför är det viktigt att ge barn tid för lek och respektera den. Vi har ofta sett, att de vuxna stör och avbryter leken många gånger och barnen får inte möjlighet att komma in i den djupa leken. Som det ser ut idag bör leken lyftas fram både i förskola och skola. Vår studie visar tydligt pedagogernas medvetenhet om den fria lekens betydelse. Däremot ges den inte tillräckligt stort utrymme, speciellt inte i skolan.

Vi anser, att den fria leken borde uppmärksammas och ges större utrymme i skolarbetet. Vår studie visar, att den fria leken i skolan mest sker på raster och på fritids. Vår övertygelse är, att leken kan användas som pedagogisk metod i undervisningen. Vi har uppfattningen, att leken kan komma in i alla ämnen i skolan. Det gäller för pedagogerna att våga utmana sina arbetssätt och prova nya metoder. Leken måste få större acceptans i skolan och även i styrdokumentet. I Lpo 94/98 står det: "Särskilt under de tidigare skolåren har leken stor betydelse för att eleverna skall tillägna sig kunskaper" (Läraryrket, s. 11). Vi tycker att detta borde innefatta även de äldre barnen, eftersom vi tror att leken har fortsatt stor betydelse för barns inhämtning av kunskap. Betydelsen av lust och glädje i verksamheterna måste lyftas fram. Vi tror, att barn lär sig på ett mer bestående sätt och mer entusiastiskt, om de får skapa, använda fantasin och experimentera i leken.

I förskolan har den fria leken ett större utrymme och finns inplanerad varje dag. Genom leken får barn bearbeta sina känslor och lära sig sociala regler och även kommunicera. Leken uppmärksammas mycket i förskolan, vilket de i studien intervjuade pedagogerna bekräftar. De menar att leken kan lyftas fram ännu mer genom att tänka mer på att ge barnen både tid, plats och material. De vuxna bör vara med i leken och kunna ge den hjälp, som behövs för att leken

skall utvecklas. Ett sätt att betona och ge tid till fri lek i förskolan, tror vi, är att inte ha för många rutinsituationer. Alltför många rutiner gör dagen uppbokad. Det blir svårare att få god tid för barnen. Att leka med och vara nära barnen betyder också att pedagogerna lär känna barnen på ett nytt sätt.

Under både studiens genomförande och tidigare VFU har vi observerat att pedagogernas deltagande i leken kan påverka personalens förhållande till varandra. I denna situation måste en aktiv pedagogisk diskussion om lekens betydelse och personalens förhållningssätt pågå i arbetslaget.

Den vuxne har också en roll i leken för att få med de barn, som själva har svårigheter att delta och samspela med andra. Vi tror, precis som Knutsdotter Olofsson (1992), att den vuxne behövs för att hjälpa barnen med de sociala lekregler som finns. Utifrån vår studie har vi kommit fram till, att en av de viktigaste faktorerna vid lärande genom lek är pedagogens förhållningssätt till barn, lek och lärande.

7.5 Slutord

Vi har, efter vår undersökning förstått, att lek är ett mångtydigt begrepp. Den definieras olika beroende på vilken teori om lek man omfattar, hur man ser på lekens roll i barns utveckling och hur man tänker sig att den uppstår och varför den uppstår. Det är viktigt att se att teorier är som en ritning eller en karta menar Knutsdotter Olofsson (1987). Teorin är inte verkligheten. Inte heller de modeller man skapar med hjälp av teorier, är verkligheten. De är mer eller mindre goda bilder av verkligheten. Bilder som hjälper oss att få ordning på det vi ser och upplever, menar Knutsdotter Olofsson (1987), vilket vi håller med om.

Vi har också insett, att den fria leken är ett viktigt verktyg för barns lärande och utveckling. I leken tränar barn sin sociala, kognitiva, kreativa och kommunikativa förmåga. Det är därför viktigt, att pedagoger både i förskolan och i skolan, har ett förhållningssätt samt avsätter tid, som gör att man tar vara på barns fria lek i verksamheten. Vi finner stöd för detta i vår studie.

I Lpfö 98 står det att:

Leken är viktig för barns utveckling och lärande. Ett medvetet bruk av leken för att främja varje barns utveckling och lärande skall prägla verksamheten i förskolan. I lekens och det lustfyllda lärandets olika former stimuleras, fantasi, inlevelse, kommunikation och förmåga till symboliskt tänkande samt förmåga att samarbeta och lösa problem. Barnet kan i den skapande och gestaltande leken få möjligheter att uttrycka och bearbeta upplevelser, känslor och erfarenheter (Läraryrket, s. 27).

I Lpo 94/98 uttrycks det:

”Särskilt under de tidigare skolåren har leken stor betydelse för att eleverna skall tillägna sig kunskaper” (Läraryrket, s. 11).

”Utvecklar nyfikenhet och lust att lära” (Läraryrket, s. 14).

En utmaning för oss blir att kunna tolka och förstå barns perspektiv, samt att möta och utmana varje barn utifrån deras erfarenhetsvärldar. Att ha ett förhållningssätt som främjar lek, är betydelsefullt att tänka på även för oss. Som blivande pedagoger är det viktigt att ta vara på och använda den kunskap vi kommit fram till i vår studie, när vi kommer ut i verksamheten.

8. Referenslista

Litteratur:

- Johansson, B.(2006). *Examensarbetet i lärarutbildningen*. (4:de upplagan). Uppsala: Kunskapsföretaget.
- Johansson, I. (2000). Förskolepedagogiken möter förskolan – utgångspunkter för förändring. I G. Kärrby (Red.). *Skolan möter förskolan och fritidshemmet*. (s. 19 -38). Lund: Studentlitteratur.
- Knutsdotter Olofsson, B. (1987). *Lek för livet*. Stockholm: HLS.
- Knutsdotter Olofsson, B. (1992). *I lekens värld*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Knutsdotter Olofsson, B. (1996). *De små mästarna. Om den fria lekens pedagogik*. Stockholm: HLS.
- Lillemyr, O. F. (2002). *Lek – upplevelse – lärande i förskola och skola*. Stockholm: Liber.
- Lindqvist, G. (1996). *Lekens möjligheter*. Lund: Studentlitteratur.
- Lindqvist, G. (2002). *Lek i skolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Läraryrket. (2004). *Lärarens handbok*. Solna: Läraryrket.
- Pramling Samuelsson, I. & Asplund Carlsson, M. (2003). *Det lekande lärande barnet – i en utvecklingspedagogisk teori*. Stockholm: Liber.
- Pramling Samuelsson, I. & Doverborg, E. (2000). *Att förstå barns tankar – Metodik för barnintervjuer*. Stockholm: Liber.
- Pramling Samuelsson, I. & Sheridan, S. (1999). *Lärandets grogrund*. Lund: Studentlitteratur.
- Simmons-Christenson, G. (1997). *Förskolepedagogikens historia* (4:de omarbetade och utvidgade utgåvan). Stockholm: Natur och Kultur.
- Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Wirsén, A. (2003). *Barns fria lek – två förskollärares synsätt*. (Examensarbete). Malmö: Malmö högskola, Lärarutbildningen.
- Vygotskij, L. (1995). *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Daidalos.
- Åm, E. (1986). *Leken i förskolan - de vuxnas roll*. Stockholm: Natur och Kultur.

Internet:

http://sv.wikipedia.org/wiki/Sigmund_Freud (2007 12 01)

<http://sv.wikipedia.org/wiki/Oidipuskomplex> (2007 12 01)

http://sv.wikipedia.org/wiki/Jean_Piaget (2007 12 01)

<http://www.anthropology.northwestern.edu/faculty/schwartzman.html> (2007 12 01)

Anhållan om tillstånd för att ert barn kan delta i en undersökning inom ramen för ett examensarbete vid lärarutbildningen vid Göteborgs Universitet.

Vi är två studenter, Sofia Johansson och Sandra Lindgren, som går lärarutbildningen vid Göteborgs Universitet. Vi har nu påbörjat vårt examensarbete, som ger oss vår behörighet som lärare. Arbetet motsvarar 10 veckors heltidsstudier, och det skall vara klart vecka 1 2008. Syftet med vårt examensarbete är att ta reda på om den fria leken har någon betydelse för barns lärande och utveckling. Förändras den fria leken, när barnen blir äldre? De viktigaste frågorna vi behöver få svar på är: Vad leker barnen, när de själva får bestämma? Vad tror barnen, att de lär sig? Var leker barnen helst?

På er förskola kommer undersökningen att genomföras under perioden vecka 47 – 49. Vi vill med detta brev be er som vårdnadshavare om tillåtelse att ert barn deltar i den observation/intervju som ingår i examensarbetet. Alla barn kommer att garanteras anonymitet. I enlighet med de etiska regler som gäller är deltagandet helt frivilligt. Ert barn har rättigheten att intill den dag arbetet är publicerat, när som helst välja att avbryta deltagandet. Materialet behandlas strikt konfidentiellt och kommer inte att finnas tillgängligt för annan forskning eller bearbetning.

Vad vi behöver från er är, att ni som elevens vårdnadshavare **skriver under** detta brev och så snart som möjligt lämnar det till förskolan, så att ansvarig lärare kan samla in svaret vid tillfälle. Sätt således ett kryss vid det alternativ nedan, som gäller för er del:

- Som vårdnadshavare **ger jag tillstånd** att mitt barn deltar i undersökningen.
- Som vårdnadshavare **ger jag inte tillstånd** att mitt barn deltar i undersökningen.

Datum .....

.....
Vårdnadshavares underskrift/er

.....
Barnets namn

Har ni ytterligare frågor ber vi er kontakta oss på nedanstående adress eller telefonnummer.

Med vänliga hälsningar

Sofia Johansson
Sandra Lindgren

Handledare för undersökningen är Birgitta Kullberg, Göteborgs Universitet, Institutionen för Pedagogik och Didaktik. Kursansvarig lärare är Jan Carle, docent, Göteborgs Universitet, Sociologiska Institutionen. Tel: 031/786 4792.

Frågor till pedagogerna

- Vad betyder lek för dig?
- Varför leker barn?
- Vad uppfattar du det vara i leken som utvecklar barns kunskap?
- Hur ser ni på er roll i den fria leken?
- Hur kan pedagogen delta i barnens fria lek?
- Vilken funktion har den fria leken i ert arbetslag?
- Vad leker barnen inne, när de får bestämma själva?

Frågor till barnen

- Berätta för mig vad du brukar leka, när du får bestämma själv?
- Hur hittar du på vad du skall leka? (Hur kom ni på denna lek?)
- Vad leker ni, när dina kamrater är med och bestämmer?
- Vad är dina favoritlekar?
- Vad tycker du att du lär dig, när du leker?
- När lär du dig saker bäst? När du leker själv eller när du leker med kamrater?
- Vad skulle era/dina fröknar kunna vara med och göra när du (och dina kamrater) leker?
- Om fröknarna är med och leker, vad kan du lära dem?

	Vad betyder lek för dig?	Vad får barnen göra?	Vad upptäcker du det första i leken som ett barns kunskap?	Hur ser ni på er roll i den fria leken?	Hur kan pedagogerna delta i barnens fria lek?	Vilken funktion har den fria leken i ert arbetslag?	Vad lär barnen inne i ute när de får bestämma själva?
Pedagog i Skolan	Famlierna är ut det de var uppert.	utredas idr beakta Sammanfat empat!	Fråna sin egen kompetens olika roller ta hand om sig själva	Ge först- edittninga tid i rumme a varhel	Hjälpa vidare Dra igång en lek	ta vara på det ibland Ge barn nya tankar spina vidare på	Rollek kngslek filmrollek
Pedagog i Skolan	Lek är lärande	Lär sig rörelse fantasi intellektet	Hur långt man kan gå i vad le karinte lek. Förberedelse för utvärdering	Gåda däm visa vart gränsar	Bara i den kontrollerade leken.	Segeen Praktisk matte sammarbeets ävninga	beror på barnet a val man lort dem bollek bygglek
Pedagog i Förskolan	Det barnen ser, upptäcker och bearbetar prova olika roller	ta reda omvärld olika roller	Samllek boka idler	förtydligar färla leken förtäthatt bygga på den	farsken vara med stföre	kommunikation Interrik	fanta sluk rollekar slag
Pedagog i Förskolan	utredande bearbetar saker	Barnen tycker att är roligt. Bearbeta saker	Allting lör av varandra väga prisa saker.	Bygga upp ekum, matiel vara med e guidal	Gå in o vara högon fömjlerelem bygger upp vkn	Grppgrupp bygglek Plastfigurer	

		Deråhå vad du om lekar, när du har bestämma själv?	Har mig Hur hittar du på vad du ska leka?	Vad leker ni när dina kompisar är med och bestämmer?	Vilka är dina favorit- lekar?	Vad tycker du att du får göra när du leker?	När är du dig ditt. När du leker själv eller när du leker med kompisar?	Vad skulle dina föräldrar kunna göra med att göra, när du leker?	Om föräldrarna är med och lekar, vad kan du lära dig?
Barn 4år	Springa Jage gunga	Utdumtill	Alla får bestämma	Dage	Säga stopp (sluta vara dumma)	lekar själv	närvarar samlarvarn att försöka leken	Att krypa när det kommer rök & gåsvar & återvänd	
Barn 4år	bilor	Dag tänker	lekar tillsammans	bilor	Springer hoppar	med kompisar	?	massa	
Barn 4år	Dage	?	hålek	vundrar	Cyckla utom indolar	?	vet inte	vet inte	
Barn 5år	vorgar	dels kompisar och dels änker	vi bara leker det ingår	tänker	bygga fina gryter, mörpa lekar	kompisarna	vetta & hitta på	lära sig med poquvet	
Barn 6år	fotboll bandy geodr pistoler	?	Svärd & trällkarl	Svärd trällkarl fotboll	lära sig att leka & för mer fantasi	kompisarna	vet inte	vet inte	
Barn 7år	kom allmänna små kuggungor pusselbitar	Ur det katografiska minnet.	pusselbitarna	familjen	fantasi	kompisarna	vet inte	regler	
Barn 7år	kurragömma byggstjärna	kommer bara på	kurragömma byggstjärnor	Nej	Att va kul	kompisar	De kan vara med i lekar	Att va kul	
Barn 7år	Pupporna	Det bara kommer	Pupporna Wings	många Pupporna	Att va kul	med andra	De kan vara med i lekar	Att ha kul	